

УДК 341.231.14:341.645
DOI <https://doi.org/10.32841/ILA.2022.28.02>

КАРПОВА К. М.,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії II курсу
спеціальності 293 – Міжнародне право
кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Міжнародного гуманітарного університету

АНДРЕЙЧЕНКО С. С.,
доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Міжнародного гуманітарного університету

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЗА УМОВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація. Російське повномасштабне вторгнення, яке росія розпочала 24 лютого 2022 р. на територію України і злочини, які чинять російські загарбники на українських територіях викликали рішучий протест з боку всієї прогресивної світової спільноти. Війна українського народу проти російських загарбників від першого дня цього вторгнення триває на багатьох фронтах: військовому, дипломатичному, волонтерському та інформаційному. Особливої актуальності в її ході набув фронт юридичної війни. Будь-яка війна зазвичай закінчуються юридичними наслідками: змінами в системі організації світового порядку, покаранням міжнародних злочинців та держав-агресорів тощо. І тут важлива роль відводиться провідним міжнародним правовим інституціям, до яких відноситься і Європейський суд з прав людини. Мета статті полягає у висвітленні діяльності Європейського суду з прав людини за умов російської агресії проти України. Встановлено, що з метою захисту порушених прав людини, закріплених у КЗПЛ, та надання вчиненим злочинам відповідної правової оцінки, українська держава та громадяни України звертається до ЄСПЛ. Визначено, що в основі діяльності ЄСПЛ було покладено англосаксонський механізм судового прецеденту, який з одного боку, значно підсилюється необхідністю забезпечення належної імплементації та реалізації в Україні норм Конвенції від 1950 р., з другого боку практикою її застосування Європейським судом з прав людини. При цьому, ЄСПЛ неухильно дотримується доктрини фактичної обов'язковості своїх раніше прийнятих рішень. Автор доходить висновку, що ЄСПЛ є однією із провідних інституцій, які приймають активну участь у зборі доказів порушення російською федерацією прав людини та наданні цим злочинам відповідної правової оцінки. Незважаючи на той факт, що рф вже не є членом Ради Європи та ігнорує рішення ЄСПЛ, звернення до цієї

інституції буде мати важливі правові наслідки, зокрема, рішення ЄСПЛ можуть враховувати іншими міжнародними судами (до прикладу МС ООН, чи Міжнародним кримінальним судом), навіть саме визнання вчиненого РФ злочину буде мати значення для жертв злочинів та подальшої ізоляції РФ на міжнародній арені та сприятимуть наближенню до загальної перемоги України над державою-агресором.

Ключові слова: ЄСПЛ, російська агресія, відповідальність Росії за агресію, права людини.

Вступ. Російське повномасштабне вторгнення, яке Росія розпочала 24 лютого 2022 р. на територію України і злочини, які чинять російські загарбники на українських територіях викликали рішучий протест з боку всієї прогресивної світової спільноти. Війна українського народу проти російських загарбників від першого дня цього вторгнення триває на багатьох фронтах: військовому, дипломатичному, волонтерському та інформаційному. Однак, особливої актуальності в її ході набув фронт юридичної війни. Слід зазначити, що будь-яка війна зазвичай закінчується юридичними наслідками: змінами в системі організації світового порядку, покаранням міжнародних злочинців та держав-агресорів тощо. І тут важлива роль відводиться провідним міжнародним правовим інституціям, до яких відноситься і Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Правовою основою діяльності ЄСПЛ є «Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод» (далі – КЗПЛ) від 1950 р. На сьогодні, зазначений міжнародно-правовий документ відображає колективне розуміння універсальних моральних і правових норм для населення всієї Європи. Стаючи учасницями Конвенції, держави повинні забезпечити кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права, передбачені в правових положеннях Конвенції. Ратифікувавши Конвенцію 17 липня 1997 року, Україна тим самим визнала, що у відповідності до статті 46 цього документу, юрисдикція Європейського суду є обов'язковою на її території. Зазначена юрисдикція в першу чергу стосується питань тлумачення Конвенції, а також застосування і всебічної реалізації рішень ЄСПЛ органами державної влади.

Особливо це стало важливим і актуальним в сучасних умовах російської агресії щодо України, коли світовій спільноті стали відомі факти масового винищення мирних жителів, в тому числі і дітей, російськими окупантами. Тому, з метою захисту порушених прав людини, закріплених у КЗПЛ, та надання вчиненим злочинам відповідної правової оцінки, українська держава та громадяни України звертається до ЄСПЛ.

Ступінь дослідження теми. Проблематиці діяльності Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя приділялася увага у наукових роботах В. Г. Буткевича, О. В. Дзери, Т. І. Дудаш, М. Карт-Фріска, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика, В. П. Паліюка, С. П. Рабіновича, Р. Рісдала, Р. Б. Сабодаша, С. В. Шевчука та інших науковців.

Так, Р. А. Майданик приділив значну увагу дослідженню діяльності ЄСПЛ у цивільно-правових відносинах [12]. Питання формування сучасного цивільного права в Україні на основі практики ЄСПЛ досліджує у своїй статті Р. Б. Сабадаш [17]. Проблеми правової природи ЄСПЛ досліджує Т. І. Дудаш [6]. Зокрема зазначена дослідниця звернула увагу на питання правового прецеденту, який лежить в основі юридичної практики ЄСПЛ. С. В. Шевчук [22] займається дослідженням процесу впливу рішень ЄСПЛ на вітчизняну правову систему. Проблеми використання рекомендацій ЄСПЛ у практиці вітчизняної правової системи досліджував у своїй дисертації Н. М. Сергієнко [18].

Однак, незважаючи на значний науковий доробок з досліджуваної теми, проблема діяльності ЄСПЛ у сфері надання правової оцінки російських злочинів в ході російського повномасштабного вторгнення є новою і на сьогоднішній день недостатньо дослідженою.

Виходячи з вищезазначеного, в пропонованій статті автор **ставить за мету** дослідити діяльність ЄСПЛ в контексті міжнародно-правової оцінки російської агресії проти України.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи сутність механізму діяльності ЄСПЛ, слід зазначити, що до його компетенції входить розгляд двох категорій скарг: міждержавних справ (ст. 33 ЄКПЛ) та індивідуальних скарг (ст. 34 ЄКПЛ). Переважна більшість звернень, що надходять до ЄСПЛ, це індивідуальні скарги, що направляються приватними особами або групами приватних осіб. Суб'єктом права на подачу заяви по міждержавній справі, так само як і відповідачем у такій справі, може бути тільки держава учасник ЄКПЛ (ст. 33 ЄКПЛ). Згідно ст. 34 ЄКПЛ, з індивідуальною скаргою до ЄСПЛ можуть звернутися будь-які фізичні особи, будь-які неурядові організації або будь-які групи осіб, які стверджують, що вважають себе потерпілими від порушення однією з держав учасників Конвенції прав і свобод людини, гарантованих ЄКПЛ або Протоколами до неї. Відповідачем у такій справі, може бути тільки держава-учасник ЄКПЛ [7].

Поряд з цим, до компетенції ЄСПЛ входять такі дії: тлумачити основні положення КЗПЛ; встановлювати факт того, що будь-яке порушення в певній державі носить масовий характер через системність проблеми, у зв'язку, з чим наказувати цій державі вжити заходів щодо виправлення цього недоліку; розглядати запит комітету міністрів Ради Європи з питання про те, чи не порушила держава-відповідач своє зобов'язання по виконанню постанов (рішень) ЄСПЛ; давати тлумачення раніше винесеної постанови на запит Комітету Міністрів Ради Європи; виносити Консультативні висновки про тлумачення Конвенції про захист прав людини та основних свобод, з питань, не пов'язаних з розглядом справ [11, с. 235–238].

Якщо детально проаналізувати практику Європейського суду, то можна побачити, що досить часто Суд у винесенні рішень звертається до своєї попередньої практики. У науковому аспекті це становить інтерес для дослідження. Зокрема, досить важливо проаналізувати таку практику на

відповідність принципу *stare decisis*, який притаманний англосаксонській правовій системі та в правовому сенсі означає, що суди дотримуються попередніх рішень (прецедентів) та не порушують заново вже урегульовані судовою практикою питання. Принцип *stare decisis* є основою прецедентного права [10]. Зазначений принцип вказує, на усталеність практики дотримання судами попередніх рішень та відмову від урегулювання питань, вже врегульованих судовою практикою раніше [23, р. 128].

На сьогоднішній день, дослідження вітчизняною правовою наукою питань судового прецеденту в діяльності ЄСПЛ значно підсилюється з одного боку необхідністю забезпечення належної імплементації та реалізації в Україні норм Конвенції з прав людини і основоположних свобод від 1950 р., з другого боку практикою її застосування Європейським судом з прав людини. При цьому, ЄСПЛ неухильно дотримується доктрини фактичної обов'язковості своїх раніше прийнятих рішень. Визнаючи формальну відсутність доктрини прецеденту, Європейський суд, тим не менше, послідовно дотримується своєї попередньої практики. При цьому, Суд неодноразово вказував: «Хоча Суд формально і не зобов'язаний дотримуватися своїх раніше прийнятих рішень, однак він не повинен відступати без поважних причин від прецедентів, визначених у його попередніх рішеннях в інтересах правової визначеності, передбачуваності та рівності перед правом» [16].

Щодо правозастосовної діяльності ЄСПЛ, то тут ми погоджуємося з позицією Т. І. Дудаш, який зазначає, що рішення Європейського суду в цій сфері необхідно розглядати як правоконкретизуючий прецедент, а саме як правозастосовний акт, в якому конкретизуються норми Конвенції (враховуючи критерій юридичної природи рішень), який має прецедентний характер власне для Суду і правотворче значення для правових систем держав-учасниць Конвенції. В якості обґрунтування своєї позиції автор звертає увагу на те, що рішення Європейського суду не містять юридичних норм чи принципів права, а лише формулюють правові позиції, які створюються в результаті конкретизації Конвенції. Крім того, Суд не пов'язаний своїми попередніми рішеннями з аналогічних справ і у разі необхідності може відступити від них з належною мотивацією зміни своєї позиції, що не дозволяє розглядати рішення Європейського суду як прецедент [6, с. 176].

У свою чергу, вітчизняні науковці О. Андрійченко та О. Чернецька зазначають, що необхідність застосування Конвенції та рішень Європейського суду у здійсненні правосуддя національними судами є очевидною за умови наявності в українському законодавстві прогалин у регулюванні прав людини та основоположних свобод, які визначені у Конвенції та протоколах до неї [1, с. 285]. Окрім цього, практика Європейського суду є необхідною для реалізації основних принципів Конвенції, оскільки нинішньому вітчизняному чинному законодавству вони не відомі (наприклад, «справедливий баланс», «справедлива сатисфакція» тощо).

Характеризуючи правову практику ЄСПЛ, слід зазначити, що в ній переважно застосовується правило *ratione materiae* – критерій прийнятності скарг, який полягає в тому, що скарга повинна відповідати основним положенням Конвенції. На думку Суду, право або свобода, про які йдеться, повинні гарантуватися та захищатися Конвенцією. До того ж Європейський суд зазначає, що хоча Конвенція повинна тлумачитися у світлі умов сьогодення, Суд не може на основі цього принципу вивести з Конвенції шляхом еволюційного тлумачення право, яке було б випущено під час підготовки документу [15].

Таким чином, Європейський суд не встановлює прав, які не були гарантовані Конвенцією, інакше кажучи, практика Суду не може вважатися джерелом права по відношенню до права Конвенції. Але аналіз конкретних судових рішень свідчить про те, що тлумачення Судом Конвенції встановлює нові правила поведінки для держав-учасниць. Звідси ми можемо зробити висновок, що рішення Європейського суду є особливою формою прецеденту, що створюється наднаціональним органом, і є обов'язковою для власне наднаціонального органу та держав-учасниць Конвенції.

Таку особливу форму прецеденту може бути використано ЄСПЛ і в наданні правової оцінки злочинам російської федерації на території України.

Як ми вже вище зазначали, російське повномасштабне вторгнення супроводжується небувалими звірствами, які чинять російські окупанти по відношенню до мирного населення України. Вже на початку квітня 2022 року світ дізнався про жахливі злочини. Так, наприкінці березня 2022 року в м. Бучі з'явилися перші докази численних звірств, вчинених загарбниками в період окупації цього міста. Особливо світова спільнота була вражена тілами 18 понівечених чоловіків, жінок та малолітніх дітей, що були знайдені у підвалі в перші дні після звільнення міста [24]. Огляд зазначених тіл виявив сліди катувань, зокрема відрізані вуха та вирвані зуби. В подальшому була виявлена велика кількість тіл убитих мирних жителів, які російські загарбники залишили на дорозі. Імовірно, деякі з людей загинули від російської вибухівки як приманки перед тим, як воєнні злочинці відступили [2].

Коментуючи вищезазначені злочини, міський голова м. Бучі А. Федорук зазначив, що на «сьогодні виявлено цілу братську могилу, в якій знаходилися останки 280 людей, а по вулицях міста залишилися лежати десятки трупів, деякі з яких із зав'язаними руками» [5].

Фотодокази побаченого журналістами після звільнення українською армією населених пунктів Буча, Гостомель, Ірпінь, Бородянка, Мотижин супроводжувалися в соціальних мережах гештегами #Bucha Massacre і #Putin Genocide, а самі злочини російської армії проти України та українців в населених пунктах Київської області отримали назву «Бучанська різанина». Оприлюднені факти російських звірств в Україні справили шокуючі враження на всю світову спільноту, а також призвели до того, що деякі

світлина Meta Platforms і Twitter були тимчасово закриті для перегляду, з поясненням, що подібне, мовляв, «порушує норми спільноти» і тим самим є контентом «делікатним» [9].

На початку квітня 2022 р. міністр закордонних справ України Д. Кулеба з метою оприлюднення масових злочинів російських військ по відношенню до українського населення, у своєму зверненні зазначив, що українська держава та український народ розраховують, що зібрані докази будуть обов'язково використані у міжнародних судах задля притягнення до відповідальності винних у звірствах [19]. Політик також зауважив, що «Бучанська різанина» була навмисною, і є прямим доказом того, що росіяни прагнуть знищити якомога більше українців, що само по собі є однією з ознак геноциду. В свою чергу, Президент України Володимир Зеленський, у своєму зверненні до всієї світової спільноти 3 квітня 2022 року, звинуватив російські війська і російське керівництво у скоєнні геноциду в місті Буча [2].

Керівник Офісу президента України Андрій Єрмак також у своєму виступі заявив, що те, що зробила Росія у Бучі, Ірпені, Гостомелі, Бородянці, а також робить у Маріуполі та на іншій окупованій українській території є справжнім геноцидом по відношенню до українського народу [13].

Науковий директор Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва О. Гарань заявив, що геноцид українського народу, який влаштували російські солдати, стане вироком для всієї російської федерації [2].

14 квітня 2022 року Верховна Рада України прийняла Постанову «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні». В цій постанові зазначалося, що дії, які були вчинені Російською Федерацією під час збройної агресії проти України, є не чим іншим як геноцидом проти українського народу [3]. Особливо акти геноциду в діях Росії, як видно із змісту цієї постанови, проявилися у вчиненні масових звірств в містах Буча, Бородянка, Гостомель, Ірпінь тощо.

Вже після оприлюднення перших фактів багаточисельних злочинів російських військ на окупованій ними українській території цілий ряд європейських парламентів, а саме Польщі, Латвії, Литви, Естонії тощо зробили відповідні політичні заяви. Так, парламент Латвії, разом з парламентом Естонії ухвалили 21 квітня 2022 року заяву, в якій визнає дії російських збройних сил і військово-політичного керівництва геноцидом проти українського народу та закликає підтримати розслідування цих злочинів. Зокрема у спільній їхній заяві зазначається, що «Російська Федерація здійснила акт геноциду по відношенню до мирного населення, в тому числі на тимчасово окупованих територіях, зокрема в містах Буча, Бородянка, Гостомель, Ірпінь і Маріуполь, а також в багатьох інших населених пунктах України. Вони полягають у вбивствах, викраденнях людей, депортації, позбавлення волі, тортурах і згвалтуваннях неповнолітніх, а також осквернення мертвих тіл» [9].

Загалом, у сфері правової політики, на сьогоднішній день, більшість політичних діячів країн прогресивного світу, оцінюють російські злочини

в Україні як акт геноциду, що може стати найбільшим у Європі з часів Другої світової війни.

Поряд з цим, 4 березня 2022 року Рада ООН з прав людини створила незалежну міжнародну комісію з розслідування геноциду українців. Окремо проводилися й інші розслідування.

Необхідно зазначити, що політика російського геноциду по відношенню до українського народу була проголошена В. Путіним у його відеозверненні від 24 лютого 2022 р. Так, для виправдання російської агресії він використав наратив: «Росія проводить спеціальну воєнну операцію проти націоналістів та неонацистів, які захопили владу в Українській державі, щоб захистити мешканців ДНР та ЛНР та саму Росію шляхом денацифікації та демілітаризації України». Необхідно зазначити, що під денацифікацією слід розуміти саме політику геноциду.

Особливо негативну реакцію всього прогресивного людства викликала стаття політтехнолога Тимофія Сергійцева «Що Росія повинна зробити з Україною?». Зазначена стаття була опублікована на сайті російського державного інформаційного агентства РІА Новини вже під час широкомасштабного російського вторгнення в Україну в 2022 році, коли світу стали відомі жертви масових звірств у Київській області [20].

Виходячи із змісту цієї статті, її автор фактично обґрунтовує політику геноциду щодо українців. Так Т. Сергійцев під «денацифікацією» розуміє деукраїнізацію та знищення українців як нації. Він зокрема стверджує, що «Україна, як показала історія, неможлива як національна держава, а спроби «побудувати» таку, закономірно призводять до нацизму. Українізм – штучна антиросійська конструкція, не має власного цивілізаційного змісту, підлеглий елемент чужої цивілізації» [20].

Далі путінський політтехнолог зазначає, що для того, щоб «денацифікувати Україну», дебандеризації буде самої по собі недостатньо, бандерівський елемент є лише виконавцем і ширмою, маскуванню для європейського проекту нацистської України. Тому денацифікація України – це і її неминуча деукраїнізація та деєвропеїзація».

З метою денацифікації України Т. Сергійцев пропонує здійснення наступних заходів:

- ліквідація будь-яких збройних формувань України та ЗСУ;
- знищення їхньої військової, інформаційної, освітньої інфраструктури;
- формування органів державної влади та міліції (оборони та правопорядку) на захоплених територіях, що ведуть каральні операції проти руху опору та підпільних українських груп;
- інсталяція російського інформаційного простору;
- вилучення навчальних матеріалів та заборона освітніх програм усіх рівнів, що містять українські ідеологічні установки;
- виявлення усіх прихильників незалежної Української держави;
- масові слідчі дії щодо встановлення персональної відповідальності за всенародний опір російському неоімперіалізму;

- масова люстрація, оприлюднення імен українських активістів;
- залучення носіїв української національної ідентичності до примусової праці щодо відновлення зруйнованої інфраструктури в порядку покарання за проукраїнську діяльність (з-поміж тих, до кого не буде застосовано страту або позбавлення волі);
- прийняття на місцевому рівні при кураторстві Росії первинних нормативних актів деукраїнізації «знизу», заборона всіх видів та форм відродження української національної ідеології;
- встановлення меморіалів, пам'ятних знаків, пам'ятників зрадникам і колаборантам України та російським окупантам;
- включення комплексу російських неоімперських норм до конституції нових квазідержавних маріонеткових утворень (так званих народних республік);
- створення постійно діючих органів щодо деукраїнізації народу України тощо [20].

Таким чином, виходячи з вищезазначеного, є цілком очевидним те, що автор статті, крім національного і етнічного, підтримує і фізичне винищення українців. При цьому громадян України, які стали на захист своєї держави в статті пропонується якнайбільше знищувати на полі бою, а цивільне населення повинно по максимуму пережити весь тягар війни.

Коментуючи зміст цієї статті, Президент України Володимир Зеленський зазначив, що ця стаття буде одним з доказів для майбутнього трибуналу [20].

В свою чергу, українська омбудсменка Людмила Денісова також прокоментувала статтю російського видання, зауваживши, що ненависть до кожного українця стала національною ідеєю росіян. «Оприлюднюючи на російських державних сайтах відкриті заклики до здійснення відкритого геноциду українців, Російська Федерація відкрито перейшла до риторики нацистських злочинців, а ненависть до кожного українця стала національною ідеєю – знищення України та її населення», – повідомляла Денісова [4].

За таких умов, Європейський суд з прав людини є надією українського суспільства на досягнення справедливості на міжнародному рівні і притягнення до відповідальності Росії за масові порушення прав людини на території України, починаючи з 2014 року. Тут лише зазначимо, що за вісім років війни Україна подала десять міждержавних заяв проти Росії, які наразі об'єднані судом у п'ять справ, що стосуються різних періодів конфлікту та різних аспектів порушень прав людини [8].

Поряд з цим, окрім міждержавних справ тисячі українців, які стали жертвами війни в Україні також звертаються до ЄСПЛ. Точна кількість таких поданих заяв наразі невідома, але станом на жовтень 2021 року за даними Суду на розгляді перебувало 8 764 індивідуальних заяв щодо подій на Сході України та в Криму [21]. Але, враховуючи те, що масштаби порушень прав людини через агресію Росії в Україні після 24 лютого 2022 збільшилася в десятки разів, ЄСПЛ у своїй роботі зіштовхнеться із рядом

складнощів у процесі розгляду справ щодо збройного конфлікту в Україні. До цих складнощів відносимо перш за все: величезне навантаження через наплив індивідуальних заяв; наявність «юридичних» питань щодо майбутнього розгляду таких заяв, які полягатимуть у відмові участі Росії у розгляді справ, та невиконання нею рішень, які будуть у майбутньому винесені ЄСПЛ.

Після початку російського вторгнення на територію України Міністерство юстиції нашої держави 28 лютого 2022 р. подало до ЄСПЛ запит, який було Судом повністю задоволено. Зокрема, Суд зобов'язав Росію утриматися від військових атак на цивільних осіб і цивільні об'єкти, а також негайно забезпечити безпеку медичних установ, персоналу та транспортних засобів швидкої допомоги на території, що піддається нападу або в облозі російських військ. Згодом Суд розширив ці заходи та додав, що Росія повинна забезпечити безперешкодний доступ цивільного населення до безпечних шляхів евакуації, медичної допомоги, продовольства та інших необхідних товарів, швидке та безперешкодне проходження гуманітарної допомоги та пересування гуманітарних працівників.

23 серпня 2022 року Міністерство юстиції України подало другий терміновий запит до ЄСПЛ із вимогою зобов'язати Росію:

- забезпечити права українських військовополонених, включаючи не проведення будь якого «трибуналу»;
- надати інформацію про умови та місце утримання українських захисників та забезпечити їм доступ до медичної допомоги [8].

Правда, хоча обидва запити були задоволені Судом і є обов'язковими до виконання для Росії, проте жодне з цих рішень Росія не виконала.

Наприкінці лютого 2022 р. ЄСПЛ у якості виняткового кроку оголосив про призупинення усіх процесів та комунікацій, які вимагали би відповіді або дій з боку українського уряду[21]. Це безпрецедентне рішення, процедури для якого досі не були передбачені, ухвалене 2 березня за запитом українського уряду. Цей запит надійшов від Міністерства юстиції України 24 лютого 2022 р., у перший день російського вторгнення. У цьому запиті, Київ просив «призупинити розгляд справ, що стосуються України». У відповідь ЄСПЛ у своєму рішенні застосував ще ширші послаблення. А саме, розгляд буде призупинений щодо «справ проти України», а не «стосовно України»; це означає, що вивчення документів, доказів тощо у справі «України проти Росії», у тому числі винесення рішення про російські злочини проти українського населення, триватимуть [8].

Слід зауважити, що 16 вересня 2022 року – останній день, коли російська федерація вважалася учасницею Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод після рішення про її виключення з Ради Європи у березні 2022 року через повномасштабне вторгнення в Україну. Водночас це жодним чином не рятує рф від відповідальності за скоєні злочини, адже Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) має компетенцію розглядати заяви про порушення росією прав людини, які відбулись до 16 вересня

2022 року. «Суд зберігає компетенцію розглядати заяви проти Російської Федерації щодо її дій або бездіяльності, які можуть становити порушення Конвенції, за умови якщо вони сталися до 16 вересня 2022 року» [25]. 23 червня 2022 року Урядом України подано до ЄСПЛ міждержавну заяву проти росії щодо ряду найважчих порушень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. З огляду на масштаби та триваючу збройну агресію Міністерством юстиції щоденно збираються численні докази звірств російської федерації та подаються доповнення до суду [26].

Висновки. Після початку російського повномасштабного вторгнення ЄСПЛ як міжнародно-правова інституція здійснює свою роботу щодо розгляду питань про відповідальність росії за порушення закріплених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. В основі діяльності ЄСПЛ було покладено англосаксонський механізм судового прецеденту, який з одного боку, значно підсилюється необхідністю забезпечення належної імплементації та реалізації в Україні норм Конвенції від 1950 р., з другого боку практикою її застосування Європейським судом з прав людини. При цьому, ЄСПЛ неухильно дотримується доктрини фактичної обов'язковості своїх раніше прийнятих рішень. Зазначений правовий механізм може бути використаний ЄСПЛ щодо ситуації в Україні.

ЄСПЛ є однією із провідних інституцій, які приймають активну участь у зборі доказів порушення російською федерацією прав людини та наданні цим злочинам відповідної правової оцінки. Незважаючи на той факт, що рф вже не є членом Ради Європи та ігнорує рішення ЄСПЛ, звернення до цієї інституції буде мати важливі правові наслідки, зокрема, рішення ЄСПЛ можуть враховувати іншими міжнародними судами (до прикладу МС ООН, чи Міжнародним кримінальним судом), навіть саме визнання вчиненого рф злочину буде мати значення для жертв злочинів та подальшої ізоляції рф на міжнародній арені та сприятимуть наближенню до загальної перемоги України над державою-агресором.

Література:

1. Андрійченко О., Чернецька О. Практика європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №4. С. 284–288.
2. Бучанська різанина: російська армія звірствувала в передмісті Києва, кадри жаху сколихнули увесь світ. (2022) ТСН.ua (укр.). 4 квітня 2022 р. URL: <https://tsn.ua>
3. Верховна Рада прийняла Постанову про «Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні».(2022). URL: <https://www.rada.gov.ua>
4. Денісова Л. Росія через державні ЗМІ виправдовує етноцид українців. Денісова. Факти. 4 квітня 2022 р. <https://www.ukr.net/politics>
5. Депортація українців: жорстокість, військовий конвой, втрата рідної домівки (2022). URL:<http://www.golos.com.ua>

6. Дудаш Т. Юридична природа рішень Європейського суду з прав людини (загальнотеоретичний аспект). *Право України*. 2010. № 2. С. 173–179.
7. Європейська конвенція з прав людини з поправками, внесеними протоколами № 11 та 14 з моменту його набуття чинності 1 червня 2010 року. URL: <https://www.coe.int/compass>
8. ЄСПЛ призупинив розгляд усіх скарг, поданих проти України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua>
9. Збирати докази геноциду Путіна щодо українців необхідно – правознавці (2022). Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua>
10. Кросс Р. Прецедент в англійском праве / пер. с англ. М., 1985. 245 с.
11. Лутковська В.В. Судова практика Європейського суду з прав людини. Рішення щодо України / В. В. Лутковська (відп.ред.). К.:Праксіс, 2005. 480 с.
12. Майданик Р.А. Цивільне право: Загальна частина. Т. I. Київ: Алерта, 2012. 472 с.
13. Нужен трибунал! Украина призвала мир отреагировать на преступную анексию РФ украинских областей. <https://www.obozrevatel.com>
14. Рада визнала режим РФ нацистським та заборонила символіку агресора (2022). Українська правда (укр.). URL: <https://www.pravda.com.ua>
15. Рішення Великої палати у справі «Броньовські проти Польщі» від 22 червня 2004 року, заява № 31443/96. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/SO1119> (дата звернення: 17.03.2019).
16. Рішення Суду *Charmann v. the United Kngdom* (2001), para.70; *l.v.the United Kingdom* (2002), p. 54.
17. Сабодаш Р. Б. Практика Європейського суду з прав людини як джерело цивільного права України. *Наше право*. 2013. № 9. С. 140–145.
18. Сергієнко Н. М. Застосування норм міжнародного права органами конституційної юрисдикції (європейський досвід) [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Н. М. Сергієнко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2004. 234 с.
19. США з високою вірогідністю офіційно визнає дії РФ геноцидом. Нуланд (2022). URL: <https://www.eurointegration.com.ua>
20. У кремлівському ЗМІ вийшла стаття, де відкрито обґрунтовується необхідність геноциду в Україні (2022). 24 Канал (укр.). URL: <https://24tv.ua/kremlivskiy-z..>
21. Чому Європейський суд з прав людини залишається ключовою інституцією правосуддя для України щодо притягнення Росії до відповідальності. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/chomu-yevropeyskyu-s>
22. Шевчук С. В. Судовий прецедент у діяльності Європейського Суду з прав людини та його вплив на правову систему України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 5 (67). С. 114–115.
23. Gerards J., Fleuren J. Implementation of the European Convention on Human Rights and of the judgments of the ECtHR in national case-law. A comparative analysis. 2014. 455 p.
24. Russian Actions In Bucha ‘Not Far Short Of Genocide’, Says Boris Johnson (2022). Huff Post UK. April 6 2022 p.
25. Росія вже не у ЄСПЛ. Що буде зі справами України проти РФ. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-62926473>
26. Десятий позов проти росії в ЄСПЛ – справа про колективне гарантування прав та свобод людини у Європі <https://www.kmu.gov.ua/news/desiatyi-pozov-proty-rosii-v-iespl-sprava-pro-kolektyvne-harantuvannia-prav-ta-svobod-liudyny-u-ievropi>

Karpova K., Andreichenko S. Activities of the European Court of Human Rights in the context of Russian aggression against Ukraine

Summary. The Russian full-scale invasion, which Russia launched on February 24, 2022, on the territory of Ukraine and the crimes committed by the Russian invaders on the Ukrainian territories caused a strong protest from the entire progressive world community. The war of the Ukrainian people against the Russian invaders has been going on since the first day of this invasion on many fronts: military, diplomatic, volunteer and informational. The front of the legal war gained special relevance in its course. Any war usually ends with legal consequences: changes in the system of organization of the world order, punishment of international criminals and aggressor states, etc. And here an important role is given to the leading international legal institutions, the European Court of Human Rights. The purpose of the article is to highlight the activities of the European Court of Human Rights under the conditions of Russian aggression against Ukraine. It has been established that in order to protect the violated human rights enshrined in the ECHR and to give the committed crimes an appropriate legal assessment, the Ukrainian state and citizens of Ukraine turn to the ECHR. It was determined that the basis of the activity of the ECtHR was the Anglo-Saxon mechanism of judicial precedent, which, on the one hand, is significantly strengthened by the need to ensure the proper implementation and realization of the norms of the 1950 Convention in Ukraine, and on the other hand, by the practice of its application by the European Court of Human Rights. At the same time, the ECtHR steadfastly adheres to the doctrine of factual binding of its previously adopted decisions. The author concludes that the ECtHR is one of the leading institutions that take an active part in gathering evidence of violations of human rights by the Russian Federation and providing these crimes with an appropriate legal assessment. Despite the fact that the Russian Federation is no longer a member of the Council of Europe and ignores the decisions of the ECtHR, an appeal to this institution will have important legal consequences, in particular, decisions of the ECtHR may be taken into account by other international courts (for example, the ICJ or the International Criminal Court), even the very recognition of the crime committed by the Russian Federation will be important for the victims of crimes and further isolation of the Russian Federation in the international arena and will contribute to the approach to the general victory of Ukraine over the aggressor state.

Key words: ECtHR, Russian aggression, Russia's responsibility for aggression, human rights.